

Ks. dr hab. Jacek Bramorski, prof. AM
Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku
ul. Łąkowa 1-2
80-743 Gdańsk
adres do korespondencji:
ul. Armii Krajowej 46
81-365 Gdynia

Gdynia, 14 kwietnia 2023 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Ks. mgr lic. Piotr Przybysz, *Studzy świętej liturgii i członkowie wspólnoty modlitwy. Tożsamość i powołanie chóru kościelnego, Kraków 2023, ss. 190.*

Rozprawa napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Roberta Tyrały na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Wspólny śpiew towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów, będąc wyrazem jego relacji ze sferą sacrum. Chóralistyka stanowi jeden z najważniejszych przejawów europejskiej i światowej kultury chrześcijańskiej. Muzyka chóralna to szczególnie gatunek twórczości muzycznej, który związany jest z zespołowym wyrażaniem ludzkiej wrażliwości, nie tylko w aspekcie artystycznym, ale także społeczno-religijnym. Już w pierwszych wiekach Kościoła chóry pełniły ważną rolę kerygmatyczną, wspólnototwórczą i wychowawczą, przyczyniając się nie tylko do piękna celebracji liturgicznych, ale także rozwoju formacji chrześcijańskiej. Chóralistyka jest fenomenem wieloaspektowym. Obok analiz ściśle muzykologicznych we współczesnych badaniach nad muzyką chóralną wiele uwagi poświęca się również jej aspektowi historycznemu, socjologicznemu, pedagogicznemu oraz teologicznemu.

Szczególną płaszczyzną badawczą są analizy dotyczące wzajemnych relacji pomiędzy muzyką chóralną a teologią. Pozwalają one dostrzec ścisły związek sztuki muzycznej z liturgicznym wyrazem wiary oraz życiem duchowym człowieka. Od wieków wiara chrześcijańska była i jest związana ze sztuką, stanowiąc ważne źródło inspiracji kulturotwórczych. Świadectwem tego jest wiele arcydzieł światowej chóralistyki, które powstały z inspiracji religijnej. Muzyka chóralna pozwala także

odkryć relację pomiędzy doświadczeniem muzycznym a formacją chrześcijańską. Właściwie prowadzony chór kościelny staje się autentyczną szkołą wiary, modlitwy, ale także drogą ku dojrzałemu człowieczeństwu.

Na tym tle należy uznać doniosłość naukowych poszukiwań Ks. mgra lic. Piotra Przybysza, którego rozprawa doktorska wpisuje się w tę problematykę i poprzez integralne ujęcie tematu stanowi dojrzały owoc poszukiwań naukowych prowadzonych na Wydziale Teologii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

1. Omówienie układu i treści pracy

Rozprawa doktorska Ks. Piotra Przybysza składa się ze obszernej bibliografii (s. 6-20), wstępu (s. 21-31), czterech rozdziałów podejmujących treści ułożone w spójny schemat (s. 32-176), zakończenia (s. 177-190).

We wstępie znalazły się istotne dla tej części pracy elementy w postaci wskazania na ważność i aktualność problematyki, uzasadnienia celu i zakresu badań oraz omówienia wykorzystanych źródeł. Podana też została metoda użyta w pracy oraz zarysowana treść poszczególnych rozdziałów. Autor, nawiązując do dokumentu Archidiecezji Filadelfijskiej, charakteryzuje chór kościelny jako „sługi świętej liturgii i członków wspólnoty modlitwy” (s. 21). W ten sposób nakreśla tło dla ukazania istoty chóru kościelnego „poprzez odwołanie się do kategorii tożsamości i powołania” (s. 22). W analizach przeprowadzonych przez Doktoranta dostrzega się dobrą szkołę metodologiczną i umiejętność jasnego postawienia problemu. Określając zakres swoich badań, Ks. Przybysz stwierdza, że celem jego pracy jest „uwypuklenie teologicznego znaczenia obecności chóru i chórzystów w czasie liturgii, w taki sposób, żeby móc wyprowadzić z niego pastoralne wnioski dla wszystkich, którzy z chórem kościelnym pracują. Realizacja tak zdefiniowanego celu pozwoli również na ukazanie warunków koniecznych, jakie ma do spełnienia chór, aby mógł być za kościelny uznany” (s. 22). We wstępie, Doktorant, odnosząc się do przeprowadzonych w swej dysertacji analiz literatury przedmiotu, zauważa, że chociaż ukazały się opracowania dotyczące praktycznego aspektu działania chóru kościelnego, to jednak potrzebna jest także teologiczno-pastoralna perspektywa badań nad tym zagadnieniem. Jak zauważa Autor,

„dzięki temu ma ona szansę uzupełnić obraz liturgii w literaturze teologicznej o refleksje o jakże istotnym składniku celebracji, a jednocześnie będzie stanowiła niezbędne ogniwo łączące opracowania dotyczące praktyki z rozprawami przedstawiającymi istotę sprawowania liturgii” (s. 27).

Rozdział pierwszy (s. 32-58) zatytułowany „Liturgia i muzyka” prezentuje „zagadnienia elementarne dla filozofii, teologii, muzyki i liturgii” (s. 28). W swojej refleksji Doktorant skupia się na najbardziej uniwersalnych wartościach (Słowo, piękno, harmonia), „które są wspólne dla wielu dziedzin życia, mogą bowiem stworzyć płaszczyznę, na której tle będzie wyraźnie widoczne to, co jest korzystne (lub niekorzystne) dla obecności chóru śpiewającego w czasie liturgii” (s. 28).

Rozdział drugi dysertacji (s. 59-105), zatytułowany: „Chór i Kościół”, poświęcony został analizie chóru w kontekście życia Kościoła łacińskiego. Doktorant słusznie zwraca uwagę na historyczne i eklezjalne uwarunkowania, które mają wpływ na kształtowanie się kulturowego idiomu chóru. Najpierw Autor dysertacji nawiązuje do tradycji chórów kościelnych, nakreślając w syntetyczny sposób historyczny zarys chóralistyki w liturgii Kościoła od czasów starożytnych do współczesności (s. 60-66). Już na wstępie analiz historycznych, Doktorant trafnie zauważa, że „wnikliwe spojrzenie na poszczególne formy, które przybierała zbiorowa wypowiedź Ludu Bożego w dziejach Kościoła i Jego liturgii będzie jedną z dróg prowadzących do odkrycia wieloaspektowej tożsamości chóru w Kościele” (s. 59). Następnie Ks. Przybysz prezentuje najważniejsze oficjalne dokumenty Kościoła, które dotyczą chóru, jego zadań w liturgii oraz stawianych mu wymagań (s. 66-73). Osobno i obszernie Autor analizuje nauczanie papieży odnoszące się do chórów kościelnych (s. 74-105). Wydzielenie papieskich enuncjacji na ten temat (od św. Pawła VI do Franciszka), wygłaszanych z okazji różnych uroczystości, koncertów i spotkań, ma, zdaniem Doktoranta, pozwolić na „przyjrzenie się, w jaki sposób pasterze Kościoła proponowali zaadaptować omówione zalecenia do konkretnej rzeczywistości” (s. 59).

W rozdziale trzecim (s. 106-146), zatytułowanym: „Chór i wspólnota liturgiczna”, Ks. Piotr Przybysz podejmuje udaną próbę zaprezentowania centralnego wątku rozprawy, który „dotyka samej istoty zagadnienia chóru kościelnego, a więc relacji, jaka istnieje pomiędzy nim (czyli chórzystami, dyrygentem, osobami

współpracującymi) a konkretną wspólnotą modlącego się Kościoła” (s. 30). Doktorant najpierw przedstawia wzajemną zależność chóru i wspólnoty celebrującej Eucharystię (s. 109-127), następnie funkcję chóru w perspektywie idei zastępstwa (s. 127-135), a wreszcie zadania chóru ukierunkowane na służbę wspólnocie (s. 127-146). Autor dysertacji nie zatrzymuje się jedynie na płaszczyźnie syntetycznego opisu funkcji chóru we wspólnocie, ale w niektórych partiach swoich wywodów prowadzi czytelnika ku głębszej refleksji nad teologicznym i kerygmatycznym znaczeniem chóralistyki. Podsumowując te kluczowe dla rozprawy analizy, Autor słusznie konstatuje, że realizacja powyższych zadań pozwala chórowi nie tylko identyfikować się „jako część organizmu, jakim jest wspólnota liturgiczna”, ale także „odpowiedzieć sobie na pytanie o cel swojego istnienia” (s. 145). Należy podkreślić, że Doktorant zebrał w trzecim rozdziale swojej dysertacji bardzo bogaty materiał źródłowy, prezentując w szerokiej panoramie teologicznej szereg cennych wniosków pastoralno-liturgicznych. Świadczy to o jego dużej orientacji w poruszonym zagadnieniu, a także o metodologicznej biegłości oraz zdolności syntezy.

Ostatni, czwarty rozdział (s. 147-176), zatytułowany: „Chór i jego członkowie” jest swoistym ukoronowaniem dysertacji. Doktorat koncentruje się w nim na „zależności pomiędzy chórem kościelnym jako zespołem a poszczególnymi jego członkami” (s. 147), co wpływa bezpośrednio na jego tożsamość. Wzajemną relację pomiędzy chórem a jego członkami, ks. Przybysz ujmuje w trzech aspektach: charyzmatu (s. 148-158), ewangelizacji (158-167) oraz wspólnotowego naśladowania Chrystusa (s. 167-176). Zdaniem Doktoranta, przyjęcie tych trzech wartości „jako swego rodzaju filtrów, może się stać modelową metodą oglądu i oceny funkcjonowania chóru w jego wewnętrznych wzajemnych odniesieniach” (s. 147-148). Reasumując analizy zawarte w tym rozdziale, Autor stwierdza: „Tworzenie wewnątrz zespołu relacji opartych na nauce Ewangelii (...) pozwala doświadczyć żywego Kościoła jako wspólnoty osób zebranych wokół Jezusa, gotowych do budowania więzi nadprzyrodzonych, bez pomijania poziomu naturalnych ludzkich relacji” (s. 176). Powyższe stwierdzenie można uznać fundamentalne dla całej dysertacji.

W zakończeniu (s. 177-190) ks. Przybysz ujął wnioski wypływające z dokonanych badań. Konkludując, Doktorant trafnie podkreśla wieloaspektowość

teologiczno-kulturowego znaczenia chóru: „Wyjątkowość chóru kościelnego wynika z jego równoczesnej działalności w przestrzeni liturgicznej, duchowej, kulturowej i społecznej. Chór kościelny daje bowiem możliwość aktywnego zaangażowania chórzystów w celebracje liturgiczne, ale wymaga też ciągłego rozwoju duchowego, tak, by nie śpiewał tylko głos, ale by wraz z nim śpiewało także serce” (s. 177).

2. Ocena rozprawy

Rozprawa doktorska Ks. Piotra Przybysza ze względu na jej walory poznawcze i metodologiczne zasługuje na wyszczególnienie jej zalet, ale także na wskazanie niektórych słabości.

2.1. Zasadność tematu i jego sformułowanie

Obrany przez Doktoranta temat pracy jest ważny i aktualny. Wybór tematu wydaje się zasadny, gdyż do tej pory – nie licząc pewnych przyczynków – nie podjęto w polskiej literaturze teologicznej całościowej próby ukazania chóru jako wspólnoty kościelnej, mającej swą tożsamość i powołanie. Ks. Piotr Przybysz ma świadomość rozległości poruszanej problematyki, co jednocześnie generuje trudności w jej wyczerpującym ujęciu. Chóralistyka kościelna jest fenomenem zarówno muzycznym, jak i liturgicznym, społecznym, kulturowym oraz formacyjnym. Uchwycenie wielorakich aspektów poruszanego zagadnienia nie jest zadaniem łatwym, gdyż wymaga analitycznej biegłości, staranności i cierpliwości w wyszczególnieniu i ocenie kolejnych wątków tematycznych. W takiej sytuacji pojawia się niekiedy pokusa uproszczeń ujawniających się w formułowaniu zbyt pobieżnych wniosków, które nie oddają całej złożoności podejmowanej problematyki.

Wnikliwa lektura pracy doktorskiej Ks. Piotra Przybysza pozwala stwierdzić, że zasadnie postawił on problem rozprawy i rzetelnie opracował jej poszczególne elementy, podejmując szczegółowe zagadnienia dotyczące tożsamości i powołania chóru kościelnego jako „śług świętej liturgii i członków wspólnoty modlitwy”. Zadanie postawione w tytule pracy jest realizowane konsekwentnie i systematycznie. Doktorant,

dostrzegając złożoność problematyki, dokonuje jej właściwego uporządkowania, koncentruje się na wyjaśnianiu poszczególnych elementów poruszanego zagadnienia i ukazuje wzajemne powiązania opisywanych rzeczywistości.

2.2. Struktura rozprawy

Rozprawa doktorska Ks. Piotra Przybysza posiada cechy pracy naukowej, jej układ jest formalnie poprawny, merytorycznie uzasadniony i pozwalający w miarę wyczerpująco przedstawić wieloaspektowy fenomen chóru kościelnego. Układ rozdziałów zawartych w pracy jest przejrzysty i uwzględnia logiczny ciąg wynikania, w którym kolejne partie materiału stają się niezbędne do zrozumienia dalszych wywodów i uzasadniają przyjęcie konsekwentnie realizowanego schematu prezentacji treści pracy. Poszczególne rozdziały zachowują logiczność wynikania i rozłączność w przedstawianiu różnych wątków zagadnienia. Rozdziały pracy mają wewnętrzną zwartość i nie podejmują zasadniczo treści nie związanych ściśle z tematem. Poszczególne rozdziały mają krótkie podsumowania, przez co Doktorant wykazuje biegłość metodologiczną w wyprowadzaniu wniosków z przeprowadzonych badań. Zasadniczo każdy rozdział obejmuje elementy niezbędne do integralnego ujmowania poruszanych zagadnień. Poprawna jest także budowa poszczególnych jednostek, a zawartość poszczególnych rozdziałów i paragrafów odpowiada ich nagłówkom. Wskazuje to na dobry stopień opanowania przez Doktoranta warsztatu pisarskiego. Autor nie uniknął pewnych powtórzeń, co może być jednak uzasadnione innym ujęciem tego samego problemu w odmiennym kontekście. Warte zauważenia są podawane na początku wywodów wprowadzenia do poszczególnych rozdziałów, świadczące o tym, że Autor wyraźnie zdaje sobie sprawę z problemu, który pragnie naświetlić. Sposób wnioskowania zastosowany w pracy wskazuje na wystarczającą wnikliwość analityczną Doktoranta i jego zdolność do konstruowania logicznych schematów, pozwalających na prawidłowe ujęcie poruszanej problematyki.

2.3. Źródła i opracowania. Bibliografia i przypisy

Ks. Piotr Przybysz odwoływał się w swojej rozprawie do tekstów źródłowych, które zgromadził w obszernym zestawie bibliografii. Praca ma charakter źródłowy i wskazuje na wnikliwą lekturę pozycji literatury teologicznej poświęconej zagadnieniu liturgii, filozofii, muzyki liturgicznej oraz formacji chrześcijańskiej. Umiejętnie cytuje dokumenty Magisterium Kościoła, umieszczając je we właściwym kontekście i uzupełniając własnymi uwagami. Wskazuje to na jego zdolność swobodnej narracji w operowaniu tekstami źródłowymi, które zostały ubogacone refleksjami odautorskimi. Należy także zwrócić uwagę na interdyscyplinarny charakter pracy Doktoranta, który odwołując się nie tylko do problematyki z zakresu liturgiki i teologii pastoralnej, ale także filozofii, muzykologii, socjologii, psychologii i wiedzy o kulturze, łączy to harmonijnie w perspektywie teologicznej. Ks. Przybysz w przeprowadzanych analizach opiera się zasadniczo na materiałach źródłowych, korzystając także z wielu opracowań odnoszących się do poruszanej tematyki. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Autor odwołuje się nie tylko do prac polskich badaczy, ale odnosi się także do literatury obcojęzycznej. Świadczy to o erudycji i umiejętności korzystania ze światowego dorobku naukowego. Należy zauważyć staranność Doktoranta w dokumentacji swoich wywodów na co wskazują liczne przypisy.

W bibliografii zamieszczonej w pracy znajduje się spora liczba pozycji. Jednak ich układ i zapis wykazują pewne braki oraz niekonsekwencje. Pismo Święte jest w teologii „źródłem źródeł” i dlatego należałoby je wyodrębnić, umieszczając na samym początku spisu bibliografii. Wątpliwości nasuwa także układ pozycji bibliograficznych w zakresie dokumentów nauczania Kościoła oraz nauczania papieskiego, które przecież również należy do Magisterium Kościoła. Pewien niedosyt budzi brak ukazania hierarchii dokumentów Magisterium, np. nauczanie soborowe „pomieszane” jest z instrukcjami dykasterii Stolicy Apostolskiej (s. 7). W zakresie nauczania papieskiego brakuje chronologicznego uporządkowania dokumentów i enuncjacji, np. jako pierwszy wymieniony jest Pius X, następnie Benedykt XVI, Franciszek, Jan Paweł II, Paweł VI, a na końcu Pius XII (s. 7-11). Szkoda, że Doktorant nie wyodrębnił w bibliografii opracowań odnoszących się bezpośrednio do analizowanego zagadnienia oraz literatury

pomocniczej, umieszczając wszystko razem wśród „literatury przedmiotu”. Można także zapytać dlaczego w dziale „Słowniki, encyklopedie, leksykony, podręczniki, nuty” zostały umieszczone takie publikacje jak: Hildebrand D. von, *Liturgia a osobowość*, tłum. M. Grabowska, Kraków 2014 czy Pawlak I., *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2001? (s. 11-12). W niektórych miejscach brakuje chronologicznego uporządkowania dzieł tego samego autora (por. s. 12-13, 14, 16, 17, 19-20). Zdarzają się także usterki np. w postaci podania najpierw inicjałów imienia, a następnie nazwiska autora (s. 12), braku zaznaczenia kursywą tytułu dzieła (s. 13).

2.4. Merytoryczna ocena rozprawy. Język rozprawy

Ks. Piotr Przybysz ukazał w swej rozprawie szeroką panoramę problematyki związanej z tożsamością i powołaniem chóru kościelnego. Od strony merytorycznej wartością recenzowanej rozprawy jest przeprowadzenie wnikliwych i oryginalnych analiz oraz sformułowanie wielu cennych wniosków dotyczących pastoralnego, muzyczno-liturgicznego oraz ewangelizacyjnego wymiaru chórów kościelnych. Zaproponowana przez Doktoranta nowość ujęcia tematu polega na ukazaniu nie tylko muzycznego, ale także teologicznego, filozoficznego, psychologicznego i społecznego znaczenia chóralistyki. Przeprowadzone w dysertacji analizy wykazały, że muzyka chóralna pełnić może we wspólnocie Kościoła rolę ewangelizacyjną. W związku z tym Autor słusznie zauważa: „Droga piękna jest drogą dotarcia z Dobrą Nowiną do wszystkich tych, którzy nie są w stanie przyjąć chrześcijańskiej moralności w pierwszym kontakcie ze wspólnotą wierzących. Obcowanie zaś z prawdziwym – estetycznym pięknem jest sposobem na podjęcie w ogóle drogi do spotkania z Chrystusem” (s. 181). Podsumowaniem tego aspektu oceny pracy doktorskiej Ks. Piotra Przybysza niech będzie konstatacja, że zawiera ona szereg wartościowych i interesujących analiz filozoficzno-teologicznych, historycznych, psychologicznych i socjologicznych dotyczących chóralistyki kościelnej, które ukazane zostały w sposób nowy, przyczyniając się do jeszcze lepszego zrozumienia aktualności tej problematyki we współczesnym Kościele. Język rozprawy jest zasadniczo poprawny pod względem

stylistycznym, przejrzysty i jasny. Przeprowadzona korekta pracy i dobra stylistyka nie oznacza jednak, że Autor ustrzegł się całkowicie pewnych usterek (np. „literówek” i błędów interpunkcyjnych).

2.5. Istotne osiągnięcia rozprawy

Powyższe drobne uchybienia, nie zmieniają jednak całościowej oceny pracy, która stanowi poważne osiągnięcie naukowe. Wartością rozprawy jest sformułowanie wielu cennych wniosków nie tylko o charakterze teologicznym i filozoficznym, ale nade wszystko odnoszących się do pastoralnego wymiaru chóralistyki kościelnej. Zaproponowana przez Doktoranta nowość ujęcia tematu polega na całościowym oraz wieloaspektowym ujęciu zagadnienia tożsamości i powołania chóru kościelnego. Jest to bez wątpienia zagadnienie niezwykle ważne i aktualne. Dobrze zostały opisane podstawowe elementy zarówno historii, jak i eklezjalnych zadań chóralistyki zarówno w aspekcie muzyczno-liturgicznym, jak formacyjnym i ewangelizacyjnym. Szczególnie cenne jest ukazanie szerokiego kontekstu filozoficznego, kulturowego, psychologicznego i socjologicznego fenomenu chóru kościelnego oraz zwrócenie uwagi na jego zadania ewangelizacyjne. Autor w nowatorski sposób analizuje teologiczne znaczenie chóralistyki kościelnej, zwracając uwagę na wieloaspektowość poruszanej problematyki.

Cenne jest wyakcentowanie przez Doktoranta ewangelizacyjnego aspektu chóru kościelnego: „Ewangelizacja w kontekście funkcjonowania chóru kościelnego (...) pozwala identyfikować chór jako wspólnotę w jej chrześcijańskim rozumieniu (...) Charakter chóru pozwala mu również na włączenie się w pierwszy i niezwykle ważny etap ewangelizacji zwany preewangelizacją. W tym czasie, człowiek nie słyszy jeszcze nauki o Jezusie, ale za pomocą choćby sztuki rozbudzone jest w nim życie duchowe. Muzyka ma do tego wyjątkowe predyspozycje” (s. 166-167). Ks. Przybysz jest świadomy wielkiej odpowiedzialności, która spoczywa na Kościele i jego duszpasterzach, nie tylko w aspekcie troski o jakość muzyki liturgicznej, ale także odpowiednią formację muzyków kościelnych – w tym przypadku członków chórow kościelnych. Doktorant z powodzeniem łączy pracę naukową z czynnym uczestnictwem

w duszpasterstwie i kościelnym życiu muzycznym, prowadząc jako dyrygent Chłopięcy Chór Archikatedry Łódzkiej oraz angażując się w formację chórzystów w Polskiej Federacji Pueri Cantores. Zdobyte doświadczenie sprawia, że Ks. Przybysz jest także świadomy wyzwań stojących przed chórami kościelnymi i nie waha się formułować związanych z tym postulatów pastoralnych: „Zestawienie wskazań zawartych w dokumentach i wypowiedzi autorytetów w dziedzinie muzyki liturgicznej z praktyką celebrowania liturgii prowokuje do jeszcze wyraźniejszego wypowiedzienia oczekiwań Kościoła wobec służby liturgicznej, a pierwszymi adresatami tych wypowiedzi powinni być celebransi i dyrygenci chórów” (s. 178).

Podsumowaniem tego aspektu oceny pracy doktorskiej Ks. Piotra Przybysza niech będzie konstatacja, że zawiera ona szereg bardzo wartościowych i interesujących analiz, które ukazane zostały w sposób oryginalny i interesujący, przyczyniając się do jeszcze lepszego zrozumienia współczesnych wyzwań stojących przed chóralistyką kościelną i szeroko rozumianą muzyką liturgiczną w kontekście ewangelizacyjnym.

3. Pytania

Na kanwie powyższych spostrzeżeń jawią się pytania, które pragnę skierować do Doktoranta.

1. Wymóg wspólnoty wiary w chórze kościelnym.
2. Charyzmatyczny wymiar śpiewu liturgicznego.
3. Muzyka kościelna jako *via pulchritudinis* w ujęciu Benedykta XVI.

4. Wniosek końcowy

Postawienie powyższych pytań wynika z przekonania, że Doktorant doskonale opanował materiał zebrany w trakcie przygotowywania rozprawy doktorskiej, a przemyślenie jeszcze kilku kwestii może przyczynić się do dalszych twórczych poszukiwań w zakresie problematyki związanej z chóralistyką kościelną. Dzięki temu Ks. Piotr Przybysz ukazuje swe predyspozycje do zajmowania się nie tylko teoretyczną refleksją nad tym zagadnieniem, ale także do artystycznej, wychowawczej i

duszpasterskiej aktywności w tej dziedzinie. Jego praca doktorska, której opublikowanie drukiem byłoby wskazane, stanowi bardzo użyteczne kompendium wiedzy na temat tożsamości i powołania chórów kościelnych. Doktorant zaprezentował wysokie umiejętności analizy tekstów źródłowych i dobre opanowanie warsztatu naukowo-badawczego. Przeprowadzone zgodnie z przyjętym planem wywody cechuje przejrzystość sformułowań i wyprowadzanych wniosków. Postawiony temat został opracowany całościowo i wyczerpująco, na ile pozwoliły na to zebrane materiały źródłowe. Wielkim walorem pracy jest jej aktualność i znaczenie dla realizowania misji ewangelizacyjnej Kościoła we współczesnym świecie. Ocena rozprawy doktorskiej Ks. Piotra Przybysza zarówno pod względem formalnym, jak i merytorycznym, pomimo wskazanych w recenzji drobnych usterek, jest pozytywna. Stawiam zatem formalny wniosek o dopuszczenie Ks. mgra lic. Piotra Przybysza do dalszych etapów przewodu doktorskiego i wyrażam przekonanie, że jego rozprawa doktorska wpisuje się jako cenny element naukowego dorobku Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Gdynia, 14 kwietnia 2023 r.

KIEROWNIK
Katedry Muzyki Kościelnej
ks. dr hab. Jacek Bramorski, prof. AM